

rétégére, a kor műveltségére (irodalmára, zenéjére, orvosaira stb.), hadszervezetére, eseménytörténetére – de elsősorban és főként Rákóczi személyére, szellemiségére és tevékenységére irányul. S míg az összegző tanulmányok készültek, szerzőjük a több évtizednyi levéltári-könyvtári kutatással, anyagfeltárással és forráskiadással járó áldozatos munkától sem riadt meg.

Esze Tamásban – akinek még e történelmi patinájú név hátrányaival is meg kellett birkóznia, mégpedig legelőször családon belül –, rendkívül puritán, racionalista szakembert ismerhettek meg és tisztelhetnek mindazok, akik közelebről figyelhetik munkamódszerét. A bibliográfus Gulyás Pál, a debreceni történelemszabó Szabó István mellett Hóman Bálint, Horváth János és Gombocz Zoltán példamutatása alakította ki ezt a tudósi karaktert. Az adatszítelő, a tényekhez makacsul ragaszkodó kutatóé. Azét, aki nem tud továbblépni, amíg a hiányzó adatokat – ha kell, több évig, évtizedig tartó kutatással, a problémára vissza-visszatérve – fel nem tárja, azét, akinek hitvallásává lett mesterei tanítása: „Nincs jelentéktelen adat, csak rossz történész van.” Ezzel a minden apró adalékot megbecsülő kitartó következetességgel gyűjti Esze Tamás ma is választott területe tényeit-adatait. Szemünk láttára dagad egy-egy téma dossziéja akár öt évtized múltán is. Az már a nagy tárgyismerettel rendelkező, összefüggéseket felismerő igaz tudós munkásságának velejárója, hogy tanulmányai mégsem válnak pozitivistá adathalmazzá, hanem szervezülve egységes rendszerbe állnak adatai, s érdekes, izgalmas, újdonságokban bővelkedő írások kerülnek ki tolla alól. Nem tartozik a koncepciógyártó szakírók közé, tanulmányai szorosan kötődnek a feltárt anyag közléseihez. Minden állítását igyekszik hiteles dokumentummal igazolni. Nála a szintézis nem monográfiákban, hanem tanulmányokban megy végbe.

Különös, de az eddigiekből talán következik is az ellentmondás: Esze Tamás tudományos tevékenységének legfőbb erénye egyben annak gátja is. A minden láncszemet szigorúan helyére illeszteni akaró lelkiismeretes gondosság elnapolja a nagyobb szintézis megteremtésének lehetőségét. Monográfiákra gondolnánk mohón. . .

Esze Tamás pályafutása során – talán a prédikátor elődök példamutatása nyomán, de talán azért is, mert csak egyszer, rövid időre juthatott katedrához – többször is „iskolán kívül” teremtett kapcsolatot az ifjúsággal. Sokakat látott el, önzetlenül, témával, s a hozzávaló anyaggal. Egyik szép példája ennek a szegedi fiatal textológus munkacsoport *Peregrinuslevelek* c. munkája, mely az ő ötletéből nőtt köteté, s talán újabbak is követik majd. Ma is többen keresik fel a korszakkal foglalkozó fiatal kutatók közül s nem távoznak tőle üres kézzel, jó tanács nélkül.

Esze Tamás több évtizedes fáradhatatlansággal, kitartó munkával páratlan mennyiségű és minőségű anyagot gyűjtött össze, másolt le, rendszerezte kedvelt korszakából. Nyolcvanadik születésnapján szívből kívánjuk, hogy mozgósítva kutatási eredményeit, betakaríthassa munkája „bámulatos gyümölcseit”.

A ház már áll. Alapjai biztosak, falai erősek. De a tető még hiányzik. Annak felrakásához, a tervek közt szereplő tanulmánykötetek megírásához-összeállításához adassék: erő, munkakedv, egészség.

Jankovics József

Borsa Gedeon hatvanéves

Az irodalomtörténezek nevében ezúton köszöntjük tisztelettel és szeretettel korunk kiemelkedő magyar bibliográfusát és könyvtörténészét, az Országos Széchényi Könyvtár tudós könyvtárosát.

Tudományos munkássága különösen 1961 óta bontakozott ki, s hozott jelentős eredményeket, amióta az OSZK-ban a *Régi Magyarországi Nyomtatványok* című bibliográfiai vállalkozás vezetésével bízták meg. Kitűnő szervezőkészsége nyomán – amely már korábban is megmutatkozott –, valamint a rá jellemző gondos precizitással és következetességgel kimunkált elvek gyakorlati megvalósításával – megszületett az *RMNy* I., és II. kötete (Budapest 1971, 1983), és sinnen vannak a további kötetek is. Ennek, a régi magyarországi művelődés kutatói számára nélkülözhetetlen, egyedülálló részletességű bibliográfiai kézikönyvnek az első kötete méltán érdemelt 1972-ben akadémiai díjat.

Borsa Gedeon a bibliográfiai munkálatok minden részfeladatából mindig is igen aktívan kivette részét. Önzetlen lelkesedéssel és hallatlan módszerességgel kutatta fel hazai és külföldi gyűjteményekben az 1801 előtt megjelentetett hazai nyomtatványokat. E munka során sok értékes dokumentumot fedezett fel. Legyen elég ehelyütt „csak” az utóbbi évek irodalom-, zene-, egyház- és nyomdatörténeti szempontból legfontosabb felfedezésére utalnunk: Huszár Gál 1560–1561-ben kiadott énekes-

könyvére, amelyet Borsa Gedeon 1975-ben a stuttgarti Württembergische Landesbibliothek-ban talált meg.

Mint bibliográfus a Szabó Károly által megkezdett úton halad, könyv- és nyomdatörténészként pedig Fitz József utódjának tarthatjuk. A régi könyvekre irányuló, több évtizedes kutatásai fejlesztették ki benne azt a képességet, hogy a nyomtatványok formai sajátosságait elemezve, sokszor egy-egy lapnyi töredékből is olyan következtetéseket tud levonni, amelyekhez más úton, más diszciplínák kutatói nem képesek eljutni. Számos magyar és idegen nyelvű tanulmányban publikálta eme újszerű megközelítéssel elért eredményeit XV–XVIII. századi nyomdánk és nyomdászaink működésére, termékeire vonatkozóan. Módszerével iskolát is teremtett. Könyvtáros kollégái és tanítványai köréből verbuválódott lelkes gárda munkálkodik vezetésével a XVI–XVIII. századi hazai nyomdák betűtípus-repertóriumának elkészítésén.

Az európai könyvkultúrára vonatkozó munkáinak – mivel érdeklődési köre nem szűkül le a hazai nyomdász- és könyvtörténetre – legjelentősebb gyűmölése a *Clavis typographorum librorumque Italiae 1465–1600*. (Budapest–Baden-Baden 1980) című kézikönyv. Nemzetközi tekintélyének és elismerésének szép bizonyítéka, hogy a wolfenbütteli *Arbeitskreis für Geschichte des Buchwesens* igazgatásával megbízott 14 fős gremium egyik tagja.

Kitűnő és páratlan szaktudása hihetetlen munkabírással párosul. Végtelenül igényes munkatársaival és elsősorban önmagával szemben. Ugyanakkor mindig is segítségre készen, jóindulattal és tapintattal kíséri mások munkáját. Nem tűz ki mindenki, akinek megadatott, hogy hosszabb vagy rövidebb ideig irányításával munkálkodjék, hálaival gondol rá mint önzetlen szakmai segítőjére és humánus főnökre.

Születésnapjára e lap hasábjairól is szeretettel kívánunk további sikerekben és eredményekben gazdag, egészséggel teli évtizedeket a bibliográfiai és könyvtörténeti kutatások további felvirágoztatására és mindannyiunk örömére!

Vásárhelyi Judit

Kiss József hatvanéves

Tudományos pályája a kéziratos énekeskönyvek vizsgálatával indult. Doktori disszertációjának tárgya a Dersi Biás daloskönyv volt. A közzöntököt tartalmazó, XVIII. századi, erdélyi daloskönyvről írott tanulmányában sok érdekes, elvi értékű megállapítást tett a népköltészet sajátosságairól. A kéziratos énekköltészetben való jártasságát első, igazán nagy szabású publikációjának készítésekor, Pálóczi Horváth Ádám dalgyűjteményének kritikai kiadásában hasznosította: ő gondozta az ő és új, mintegy ötödfélszáz énekek szövegét és írt hozzájuk összehasonlító jegyzeteket.

Életművének legnagyobb része azonban a Petőfire vonatkozó kutatások eredményeiből áll. Munkásságának terjedelmét nem is lehet teljesen átlátni, tudjuk pl., hogy évekig dolgozott egy teljességre törekvő Petőfi-bibliográfián, előbb a megjelenés reményében, majd a megjelenés reménye nélkül. Nagy része volt a második Petőfi kritikai kiadás befejezésében – négy impozáns kötet munkatársa volt –, majd a harmadik elindításában, amelyből eddig a versek első kötete jelent meg. Olyan alapkutatót végez tehát, amely nagyon időigényes tevékenység és ezért többnyire a tudománynak, nem pedig a tudósnak hoz hasznát. Kiss József azok közé a tudósok közé tartozik, akiknél mindig a tudomány szempontjai állnak előtérben: szövegkiadásait és más műveit kifogástalan pontosság, az adatok teljessége és logikus elrendezése jellemzi. A tudomány iránti odaadása, segítőkészsége legendás. Gondosan végigolvassa mániás Petőfi-kutató öregurak több ezer oldalas dolgozatait: hátha van bennük egy-két használható adat. Petőfi életművével kapcsolatban alighanem mindent tud, amit ma filológusnak és textológusnak tudni lehet, ha kérdezzük tőle valamit, válaszai miniatűr tanulmányokkal érnek fel.

Lelkes oda- és bölcs megadással végzi társadalmi munkáit is. A Textológiai Bizottság társelnöke, részben neki köszönhető tehát, hogy a kritikai kiadások ügye, változó lendülettel ugyan, de halad előre és elsősorban az ő titkári tevékenységének az eredménye, hogy az Intézet szakszervezeti munkájának immár városszerte is jó híre van.

A gyakran fárasztó és szárazító munkákat a humor nedvével ellensúlyozza. Akinek alkalma volt már Kiss Józseffel egy kis „karintizásra” vagy „svejkezésre”, az tudja, hogy milyen mély érzéke van a